

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Roya Juhlin-Dannfelt

Heligt bokbål – yttrandefrihet, hets mot folkgrupp eller *hate speech*?

En analys av huruvida koranbränningar kan
förbjudas genom 16 kap. 8 § Brottsbalken eller
EKMR

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Max Hjærtström

Termin: HT23

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och frågeställningar	6
1.3 Avgränsning	7
1.4 Metod och perspektiv	8
1.5 Material och forskningsläge	8
1.6 Disposition.....	9
2 OM YTTRANDEFRIHETEN	11
2.1 Yttrandefriheten enligt Regeringsformen.....	11
2.2 Yttrandefriheten enligt EKMR	13
3 HETS MOT FOLKGRUPP	15
3.1 Lagtexten	15
3.2 Rekvisiten	15
4 HATE SPEECH ENLIGT EUROPADOMSTOLEN	18
4.1 Hate speech särskilt riktat mot muslimer.....	19
5 RÄTTSPRAXIS	22
5.1 NJA 2005 s. 805: Åke Green-fallet.....	22
5.2 Linköpings Tingsrätt mål B 1406–21	24
6 ANALYS	27
6.1 Slutsats	31
KÄLLFÖRTECKNING	33

Summary

In democratic countries, freedom of speech is considered an indispensable tool to guarantee and ensure democratic governance, and in Sweden, that freedom is particularly far reaching. However, this freedom often conflicts with other interests worthy of protection. With the past years' burning of Qurans, such a conflict has come to the surface, in which freedom of speech stands against the crime of agitation against an ethnic or national group.¹ The Swedish regulation is affected by Sweden's commitments under the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR), including the case law of the European Court of Human Rights (ECtHR). Hate speech, i.e. statements that are not protected by the Convention's article on freedom of expression, is discussed in a number of cases from the ECtHR. Hence, the purpose of this essay is to examine whether public burnings of the Quran can be prohibited within the framework of either the crime of agitation against an ethnic or national group, or the crime of hate speech, and demonstrate how the two rules complement each other. In this essay, the legal dogmatic method is applied with a focus on legislation, legislative history and preparatory works, case law, and doctrine. The result of the study indicates that hate speech, as developed in the European Court's case law, has a wider scope of application than the crime of agitation against an ethnic or national group. As such, public Quran burnings are most likely considered hate speech. An interplay of Swedish law and case law from the ECtHR further enables a convention-compliant interpretation of the crime of agitation against an ethnic or national group, which in turn allows a conviction against the perpetrators who carried out the public Quran burnings. On the other hand, the legal situation remains unclear as to which circumstances would be deemed necessary by a court for public burnings of the Quran to exceed the threshold for criminality, and different perspectives have been presented in the public debate. The lack of court jurisprudence on

¹ Översättning enligt en svensk/engelsk ordlista från Sveriges domstolar.

the issue has had considerable consequences both domestically and abroad,
and therefore it is pertinent that the matter be settled by a court of law.

Sammanfattning

I demokratiska länder anses yttrandefriheten vara ett av de viktigaste verktygen för att garantera och säkerställa ett demokratiskt styrelseskick, och i Sverige finns en tradition av en långtgående yttrandefrihet. Yttrandefriheten hamnar dock ofta i konflikt med andra skyddsvärda intressen. Med de senaste årets offentliga koranbränningar har en sådan konflikt fått mycket uppmärksamhet, nämligen var gränsen går mellan yttrandefriheten och brottet hets mot folkgrupp. Den svenska regleringen påverkas av Sveriges åtaganden enligt den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen, EKMR), däribland Europadomstolens praxis. I ett flertal av Europadomstolens fall diskuteras *hate speech*, d.v.s. yttranden som inte skyddas av Europakonventionens artikel om yttrandefrihet. Uppsatsens syfte är därför att undersöka om offentliga koranbränningar kan förbjudas inom ramen för antingen brottet hets mot folkgrupp eller brottet *hate speech*, och även då synliggöra hur de två samarbetar i den svenska rättstillämpningen. I uppsatsen används den rättsdogmatiska metoden med fokus på lagstiftning, förarbeten, rättspraxis och doktrin. Resultatet tyder på att *hate speech*, som det utvecklats i Europadomstolens praxis, har ett bredare tillämpningsområde än vad hets mot folkgrupp har, och därav sannolikt även omfattar offentliga koranbränningar. Vid ett samspel av nationella rättskällor och Europadomstolens praxis möjliggörs även en konventionsenlig uttolkning av bestämmelsen om hets mot folkgrupp, vilket i sin tur tillåter fällande domar gentemot gärningsmän som utfört koranbränningar. Rättsläget är dock ännu oklart i förhållande till vilka särskilda omständigheter som enligt en domstol är avgörande för att offentliga koranbränningar ska nå över tröskeln för straffbarhet, och olika ställningstaganden har framförts i debatten. Avsaknaden av vägledning från domstol i frågan har fått avsevärda konsekvenser både inrikes och utrikes, varför det är angeläget att frågan prövas rättsligt av domstol.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
EKMR	Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
HD	Högsta domstolen
RF	Regeringsformen

1 Inledning

1.1 Bakgrund

De senaste årens koranbränningar har lett till en omfattande samhällsdebatt kring huruvida det bör vara förbjudet att bränna en koran eller annan helig skrift. Koranbränningarna har ägt rum utanför moskéer, ambassader, Riksdagen och andra allmänna platser och har väckt starka reaktioner både inrikes och utrikes. Mellanstatliga relationer mellan Sverige och muslimska länder har skadats och säkerhetsläget i Sverige försämrats väsentligt. År 2023 inträffade en attack mot svenska konsulatet i Izmir, en nedbränning av svenska ambassaden i Bagdad, hot mot flera svenska beskickningar i olika länder och ett terrordåd mot tre svenska civila i Bryssel. Internationella ledare har fördömt de koranbränningar som tillåts ske i Sverige.² Även Förenta Nationerna har fördömt koranbränningarna som manifestationer av religiöst hat.³

Den 7 december 2023 beslutades av Folketinget i Danmark, som tidigare också varit ett centrum för koranbränningar, att förbjuda brännandet av koraner och andra heliga skrifter på offentliga platser. Danmarks Justitieminister sammanfattade avvägningen som gjordes: ”När vi väger Danmarks säkerhet mot några få individers rätt att upprepade gånger avsiktligt sätta eld på saker som betyder mycket för många andra för att provocera fram våldsamma reaktioner, så väljer vi Danmarks säkerhet”.⁴

I den svenska regeringen pågår en liknande diskussion om man kan förbjuda koranbränningar utan att det innebär en alltför stor inskränkning av den grundlagsskyddade yttrandefriheten. Regeringen har utfärdat ett kommittédirektiv för att undersöka huruvida omständigheter som hotar

² Folk och försvar, *Koranbränningar – Åtgärder och konsekvenser*, 2023.

³ UNGA Resolution 53/1

⁴ Christensen, ”Danmark förbjuder koranbränningar”, SVT Nyheter, hämtad 8 december 2023, <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/danmark-rostar-om-att-forbjuda-koranbranningar--p1m3qg#:~:text=På%20torsdagen%20röstade%20det%20danska,en%20principfråga%20för%20många%20människor>

Sveriges säkerhet kan beaktas vid en tillståndsprövning för allmänna sammankomster enligt Ordningslagen, och därigenom förbjuda koranbränningar.⁵ Emellertid vill oppositionen utreda huruvida koranbränningar utgör hets mot folkgrupp.

Från domstol har inte givits vägledning i frågan om offentliga koranbränningar utgör hets mot folkgrupp. I svensk lagstiftning tolkas hatbrottet hets mot folkgrupp till synes tämligen snävt. Däremot är Sverige part och bunden av EKMR, som gäller som svensk lag.⁶ Därför gäller Europadomstolens praxis i Sverige, där Europadomstolen i ett flertal fall diskuterat *hate speech*, som utgör en typ av hatbrott. Här bör noteras att hets mot folkgrupp och *hate speech* inte är motsvarigheter. Det är oklart vilket av brotten som har ett bredare tillämpningsområde, och om offentliga bränningar av heliga böcker skulle kunna omfattas av den bredare regleringen.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens huvudsakliga syfte är att undersöka huruvida offentliga koranbränningar kan förbjudas antingen inom ramen för hets mot folkgrupp, eller inom ramen för *hate speech* enligt Europadomstolen. Uppsatsen ämnar även att undersöka hur EKMR påverkar eller borde påverka uttolkningen av svensk rätt i fall gällande koranbränningar. För sitt syfte, utgår uppsatsen från följande sekundära frågeställningar:

1. Hur är yttrandefriheten reglerad i RF och EKMR?
2. Av brotten hets mot folkgrupp och *hate speech*, vilken har ett snävare tillämpningsområde? För att besvara denna sekundära frågeställning kommer uppsatsen att klarlägga hur hets mot folkgrupp regleras i svensk rätt, och hur *hate speech* är utformat enligt Europadomstolens praxis.

⁵ Kommittédirektiv. 2023:123

⁶ Strömberg, Lundell, s. 15.

3. Är koranbränningar förenliga med svenska åtaganden enligt EKMR?
För att besvara denna sekundära frågeställning görs i analysen en konventionsenlig prövning av hetsbestämmelsen i förhållande till offentliga koranbränningar.

1.3 Avgränsning

På grund av dess begränsade omfattning kommer uppsatsen inte att behandla möjligheten att förbjuda koranbränningar genom ändring i Ordningslagen och införandet av möjligheten för polisen att beakta Sveriges säkerhet vid bedömningen av tillstånd för demonstration. Här kan nämnas att de fri- och rättigheter som är nära knutna till koranbränningar och ordningslagen, d.v.s. mötes- och demonstrationsfriheten, inte diskuteras på grund av begränsad tid och utrymme. Koranbränningar kan även tänkas omfattas av brottet förgärligande beteende eller brott mot rikets säkerhet. Av samma anledning diskuteras inte dessa.

Uppsatsen diskuterar endast EKMR och praxis från Europadomstolen, och kommer inte att nämna någon EU-rätt eller därifrån härstammande praxis eller några andra internationella traktat Sverige är bundet av som rör yttrandefriheten på grund av begränsad tid och utrymme. Europadomstolens praxis på området är även väldigt omfattande. En serie av framträdande domar diskuteras i uppsatsen, men det bör uppmärksammas att det finns signifikant ytterligare praxis som i mån av tid och utrymme inte diskuteras inom ramen för denna studie.

Yttrandefriheten skyddas inte enbart av Regeringsformen (RF), utan också av Tryckfrihetsförordningen och Yttrandefrihetsgrundlagen som reglerar yttranden genom olika medier. På grund av att denna studie fokuserar på koranbränningar som sker på offentliga platser så avgränsas uppsatsen till att endast behandla den generella yttrandefriheten som stadgas i RF.

1.4 Metod och perspektiv

För att besvara uppsatsens frågeställningar kommer den rättsdogmatiska metoden att tillämpas i studien. Denna metod syftar till att fastställa gällande rätt i förhållande till uppsatsens frågeställning genom att studera lagstiftning, förarbeten, rättspraxis och doktrin.⁷

Rättsdogmatismen beskriver det rättsläge man befinner sig i. Vissa menar att egna iakttagelser inte får ta plats i rekonstruktionen av gällande rätt, men andra, såsom Nils Jareborg, framhåller att egna iakttagelser är viktiga för att finna nya lösningar på rättsliga problem.⁸ Jareborg anser att den verklighet som rättsdogmatismen skapar är rättssystemet som normativt system, där det inte endast är lagstiftaren och lagtillämparens roll i samhället som är av vikt, utan även rättsdogmatikerns, som ämnar att ge mening åt lagar och praxis. Därav är rättsdogmatismen betydelsefull för att skapa förutsebarhet för den enskilde och för att kontrollera myndigheters beslutsfattande.⁹

Genom tillämpning av den rättsdogmatiska metoden rekonstruerar denna uppsats gällande rätt mot bakgrund av RF och EKMR. Utöver en sådan rekonstruktion kommer uppsatsen att ha inslag av de lege ferenda-argumentation och ett kritiskt perspektiv i dess slutliga analys.¹⁰

1.5 Material och forskningsläge

Uppsatsen använder sig främst av lagstiftning, förarbeten, praxis och doktrin för att besvara frågeställningen i enlighet med den rättsdogmatiska metoden. Fastän uppsatsen till viss del studerar praxis för att belysa yttrandefrihetens gränser i förhållande till offentliga koranbränningar, bör det påpekas att frågan inte prövats av högre rätt. Däremot kom ett avgörande från Linköpings tingsrätt rörande en koranbränning som filmades och på så vis spreds. Fastän

⁷ Nääv och Zamboni, s. 21.

⁸ Jareborg, SvJT 2004 s. 7–8.

⁹ Jareborg, SvJT 2004, s. 6–7.

¹⁰ Nääv och Zamboni, s. 21–23.

det rör sig om andra omständigheter än de som gör sig gällande vid offentliga koranbränningar diskuteras domen då den ger viss vägledning.

Utöver detta används litteratur såsom artiklar och lagkommentarer för att belysa olika perspektiv. Trots att juridisk doktrin inte har lika hög auktoritet som lagstiftning, förarbeten, och praxis, så är det en enligt rättsdogmatiken accepterad rättskälla.¹¹ Vid diskussionen av *hate speech* läggs vikt vid Europadomstolens praxis samt juridisk doktrin och artiklar av olika slag eftersom *hate speech* inte finns reglerat i EKMR. Digitala nyhetskällor används med syftet att belysa studiens kontext.

Många har yttrat sig angående den pågående debatten om koranbränningar. Vissa menar att koranbränningar inte utgör hets mot folkgrupp. En av dem är Hans-Olof Sandén, som framhållit att det i förhållande till den långtgående yttrandefriheten i Sverige krävs något mer (exempelvis en baconlindning av koranen) än att endast tända eld på en helig bok för att det ska kunna utgöra hets mot folkgrupp.¹² Andra, som Göran Lambertz, har framfört att koranbränningar klart utgör hets mot folkgrupp enligt de nationella rättskällorna, *hate speech* enligt Europadomstolen, och inte skyddas av yttrandefrihetsbestämmelserna i RF eller EKMR.¹³

1.6 Disposition

Uppsatsens andra avsnitt diskuterar kort yttrandefriheten såsom den är reglerad i RF och EKMR. Avsnittet förklarar yttrandefrihetens syfte och värde för demokratin och diskuterar inskränkingsmöjligheterna i respektive reglering. Under avsnitt tre diskuteras brottet hets mot folkgrupp, som agerar som en yttre gräns för yttrandefriheten. Avsnitt fyra diskuterar *hate speech* såsom det utvecklats av Europadomstolen genom att redogöra för relevant praxis. I avsnitt fem presenteras rättsfall som är av värde för uppsatsens syfte. I det sjätte och sista avsnittet diskuteras de presenterade rättsfallen, och en diskussion förs kring huruvida offentliga koranbränningar kan komma att

¹¹ Korling och Zamboni, s. 33.

¹² Sandén, s. 190–191.

¹³ Lambertz, SvJT 2023 s. 213.

utgöra hets mot folkgrupp eller *hate speech*. Därefter görs en konventionskonform uttolkning av hetsbestämmelsen, och studien avslutas med en sammanfattande slutsats om studiens resultat.

2 Om yttrandefriheten

2.1 Yttrandefriheten enligt Regeringsformen

I 2 kap. 1 § RF listas ett antal grundläggande fri- och rättigheter som brukar benämnas de positiva opinionsfriheterna, bland dem yttrandefriheten, som var och en är tillförsäkrad gentemot det allmänna.¹⁴ Med det allmänna avses staten i egenskap av lagstiftare och verkställande organ, såsom regering och myndigheter. Genom formuleringen ”var och en” sträcker sig yttrandefriheten utöver endast svenska medborgare till att även tillförsäkras personer som vistas i Sverige.¹⁵

Yttrandefriheten definieras som friheten ”att i tal, skrift, eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter, och känslor”.¹⁶ Denna går hand i hand med den fria åsiktsbildningen som stadgas i 1 kap. 1 § RF och ämnar att etablera ett skyddat utrymme för kritik så att var och en ska kunna framföra sin åsikt.¹⁷ Det skydd som etableras i RF är inte knutet till någon särskild form av yttrande eller något särskilt innehåll, utan är ett mer generellt skydd som avser exempelvis yttranden vid demonstrationer.¹⁸

I RF stadgas att yttrandefriheten endast får inskränkas genom lag.¹⁹ Trots dess värde som en grundval för det demokratiska statskicket, måste yttrandefriheten kunna inskränkas då den ofta står i konflikt med andra skyddsvärda intressen.²⁰ Eftersom yttrandefriheten anses vara den viktigaste av de positiva opinionsfriheterna ska största möjliga restriktivitet beaktas vid dess inskränkningar.²¹ I 2 kap. 21 § RF anges ett antal särskilda omständigheter som måste beaktas innan en inskränkande lag får stiftas:

¹⁴ Bull, Sterzel, s. 60.

¹⁵ Jermsten, H. Regeringsformen (1974:152), 2 kap. 1 §, Lexino 2023-01-01 (JUNO).

¹⁶ 2 kap. 1 § 1 st. punkten 1 RF.

¹⁷ Strömberg, Lundell, s. 11.

¹⁸ Bull, Sterzel, s. 61; Prop. 1975/76:209 s. 104.

¹⁹ 2 kap. 20 § RF.

²⁰ Prop. 1975/76:209 s. 108.

²¹ Jermsten, H. Regeringsformen (1974:152), 2 kap. 1 §, Lexino 2023-01-01 (JUNO).

Begränsningar enligt 20 § får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningen får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning.

Bestämmelsens främsta syfte är att fastställa och betona lagstiftarens skyldighet att noga redovisa skälen för ett lagförslag som innebär en begränsning av yttrandefriheten.²² I paragrafens nödvändighetsrekvisit uttrycks en proportionalitetsprincip, som innebär att lagstiftaren måste bedöma huruvida det finns mindre ingripande alternativ, samtidigt som denne väger vinsterna i förhållande till intrånget som lagförslaget innebär.²³ Denna proportionalitetsbedömning ska även göras av domstolar.²⁴ Paragrafen avslutas med ett förbud mot åsiktsdiskriminering gentemot enskilda.²⁵

I 2 kap. 23 § 1 st. listas de legitima ändamål som kan hänvisas till vid en begränsning av yttrandefriheten.²⁶ Dessa består av rikets säkerhet, folkförsörjningen, allmän ordning och säkerhet, enskilds anseende, privatlivets helgd eller förebyggandet och beivrandet av brott. Denna lista är emellertid inte uttömmande, på grund av att en sådan skulle medföra en risk för att önskvärd lagstiftning förhindras, medan regleringen skulle bli ”svåröverskådlig och svårtillämpbar”.²⁷ Därför stadgas i paragrafens tredje mening att yttrandefriheten i övrigt kan begränsas om särskilt viktiga skäl föranleder det. Denna inskränkingsgrund utgör en slags slasktratt för andra möjliga begränsningar som är nödvändiga, men som inte träffar yttrandefrihetens kärna.²⁸ Fastän mycket till synes kan komma att omfattas av slasktratten har det mönster som etablerats i praxis varit återhållsamt.²⁹ Vid

²² SOU 1975:75 s. 153.

²³ Bull, Sterzel, s. 95.

²⁴ Se exempelvis bedömningen i NJA 2005 s. 805.

²⁵ Prop. 1975/76:209 s. 153.

²⁶ Axberger, s. 32.

²⁷ Strömberg, Lundell, s. 13; Prop. 1975/76:209 s. 108–109.

²⁸ Jermsten, H, Regeringsformen (1972:152), 2 kap. 23 §, Karnov 2023-01-01 (JUNO); 2 kap. 23 § andra stycket RF.

²⁹ Bull, Sterzel, s. 99.

prövningen av om en begränsning får göras med stöd av 2 kap. 23 § första stycket ska särskild hänsyn tas till vikten av bredast möjligast yttrandefrihet i politiska, religiösa, fackliga, vetenskapliga, och kulturella angelägenheter.³⁰

2.2 Yttrandefriheten enligt EKMR

I 2 kap. 19 § RF stadgas att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av EKMR. Om en nationell lag och EKMR står i strid med varandra, kan en rättstillämpare underlåta att tillämpa den nationella bestämmelsen och ge företräde åt EKMR:s bestämmelser.³¹ Kortfattat kan sägas att EKMR går före svensk rätt, men inte före grundlag.³²

Yttrandefriheten anges i art. 10 EKMR, och har följande lydelse:

1. Var och en har rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning och oberoende av territoriella gränser. Denna artikeln hindrar inte en stat från att kräva tillstånd för radio-, televisions- eller biografföretag.
2. Eftersom utövandet av de nämnda friheterna medför ansvar och skyldigheter, får det underkastas sådana formföreskrifter, villkor, inskränkningar eller straffpåföljder som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den nationella säkerheten, den territoriella integriteten, eller den allmänna säkerheten, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral, till skydd för annars goda namn och rykte eller rättigheter, för att förhindra att förtroliga underrättelser sprids eller för att upprätthålla domstolarnas auktoritet och opartiskhet.

I första punkten stadgas en generell yttrandefrihet. I andra punkten framhålls möjligheten för konventionsstater att begränsa yttrandefriheten, under förutsättning att kraven som där listas är uppfyllda. För att en inskränkning ska godtas krävs att den är föreskriven i lag, att den är nödvändig i ett demokratiskt samhälle, och att den tillgodoser ett i lagtexten angivet legitimt

³⁰ 2 kap. 23 § andra stycket RF.

³¹ Prop. 1993/94:117 s. 36; Axberger, s. 153.

³² Prop. 1993/94:117 s. 36.

ändamål.³³ Nödvändighetsrekvisitet medför en proportionalitetsbedömning mellan det allmännas intresse och den enskildes rättigheter.³⁴ Detta rekvisit blir vanligtvis det avgörande i domstolens bedömning om en konventionsstats inskränkning av yttrandefriheten är konventionsenlig.

Artikelns innehåll preciseras genom Europadomstolens praxis som ständigt utvecklas, varför det är svårt att konkret redogöra för bestämmelsen då uttolkningen av densamma är av föränderlig natur. Olika bedömningar kan göras från fall till fall av domstolen.³⁵ Däremot har Europadomstolen utvecklat allmänna principer som görs gällande vid en prövning enligt art. 10. I fallet *Handyside v. The United Kingdom* framförde Europadomstolen att yttrandefrihetens skydd inte bara omfattar uttalanden som tas emot positivt, utan även sådana som kränker, chockerar, eller stör.³⁶ Europadomstolen har framhållit att den, vid proportionalitetsbedömningen, utgår från att undantag som kan utgöra inskränkningar i yttrandefriheten ska tolkas snävt.³⁷ Skälen som anges av en konventionsstat för att rättfärdiga en begränsning av yttrandefriheten måste vara relevanta och tillräckliga, och det måste även föreligga ett s.k. *pressing social need* (angeläget samhälleligt behov) för att en begränsning ska anses nödvändig. I den frågan har staten en s.k. *margin of appreciation* (bedömningsmarginal) som tillåts både lagstiftare och domare.³⁸ Bedömningsmarginalens storlek varierar beroende på sammanhanget i vilket yttrandet görs, vilket diskuteras under avsnittet om *hate speech*. Europadomstolen har fastslagit att den som utnyttjar sin yttrandefrihet också har ansvar och skyldigheter, bland dem att undvika uttalanden som är onödigt kränkande och inte bidrar till en allmän debatt.³⁹

³³ Conradson, Bernitz, s. 160; Ehrenkrona, C. EKMR, art. 10, Karnov (JUNO) (besökt 2023-12-05).

³⁴ Conradson, Bernitz, s. 162.

³⁵ Axberger, s. 36.

³⁶ *Handyside v. The United Kingdom*, para. 49.

³⁷ *Sunday Times v. The United Kingdom*, para. 65.

³⁸ *Sunday Times v. The United Kingdom*, para. 59, 62.

³⁹ *Otto-Preminger-Institut v. Austria*, para. 49.

3 Hets mot folkgrupp

3.1 Lagtexten

Bestämmelsen om hets mot folkgrupp återfinns i 16 kap. 8 § Brottsbalken (BrB) och har följande lydelse:

Den som i ett uttalande eller i annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, eller könsöverskridande identitet eller uttryck, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.

Bestämmelsen har som syfte att motverka främlingsfientlighet och rasism. Detta tydliggörs i förarbetena till bestämmelsen, där det framgår att bestämmelsen ”i praxis fått en vidsträckt tillämpning och kommit att omfatta i princip alla, även indirekta, uttryck för rasism eller främlingsfientlighet”, och att det inte fanns anledning att inskränka det tillämpningsområdet.⁴⁰

3.2 Rekvisiten

I bestämmelsen går att identifiera fyra rekvisit. Det ska först och främst röra sig om ett uttalande eller annat meddelande. Ett sådant meddelande kan vara muntligt, skriftligt, eller lämnas på annat sätt.⁴¹ Även indirekta åsiktsyttringar omfattas av rekvisitet ifall de entydigt förmedlar ett visst budskap.⁴²

Bestämmelsens andra rekvisit är ett spridningsrekvisit. Rekvisitet innebär ett krav på att meddelandet överförts till personer utanför den allmänna sfären.⁴³ Det krävs att meddelandet gjorts tillgängligt för mer än ett fåtal personer, men detta innebär inte att fler än ett fåtal personer faktiskt måste ha tagit del av

⁴⁰ Prop. 2001/02:59 s. 22.

⁴¹ Roos, M. Brottsbalken, 16 kap. 8 §, Lexino 2022-07-01 (JUNO).

⁴² Se NJA 1996 s. 581, där en man som burit en symbol som var nära förknippat med Nazipartiet dömdes för hets mot folkgrupp; Roos, M. Brottsbalken, 16 kap. 8 §, Lexino 2022-07-01 (JUNO).

⁴³ Roos, M. Brottsbalken, 16 kap. 8 §, Lexino 2022-07-01 (JUNO).

meddelandet.⁴⁴ Det krävs inte heller att någon som tillhör den skyddade gruppen som avses i ett särskilt fall tar del av spridningen.⁴⁵ Däremot måste gärningsmannen haft för avsikt att meddelandet ska spridas, alltså måste dennes uppsåt täcka spridningsrekvisitet.⁴⁶

Utöver dessa finns ett krav på hot eller uttryck för missaktning. Eftersom det är att förstå enligt gängse språkbruk omfattar begreppet ”hotar” mer än de handlingar som utgör olaga hot eller olaga tvång.⁴⁷ Begreppet ”missaktning” har av samma anledning ett bredare omfång, och omfattar kränkande uttalanden som inte utgör förtal eller smädelse.⁴⁸ Däremot finns en yttre gräns för vad som omfattas av begreppen. För att ett uttalande ska uppnå tröskeln för straffbarhet krävs att det tydligt överskridit gränsen för en saklig kritik av en viss folkgrupp eller en vederhäftig diskussion.⁴⁹ Vid bedömningen av huruvida uttalandet utgör ett hot eller uttrycker missaktning ska bedömningen ske utifrån uttalandets innehåll, inte dess ordalydelse. Här ska även beaktas hur den som mottar meddelandet uppfattar det.⁵⁰ Bedömningen av huruvida ett meddelande utgör ett hot eller uttryck för missaktning måste vara objektiv och ske utifrån sammanhanget i vilket uttalandet eller meddelandet spridits.⁵¹ Även gärningsmannens uppsåt ska bedömas med hänsyn till sammanhanget.⁵²

Därefter följer ett rekvisit kring brottets objekt: ”folkgrupp eller annan sådan grupp av personer”. Rekvisitet innebär att ett angrepp ska ske gentemot en sådan grupp och tar sin utgångspunkt i exempelvis ras, etniskt ursprung, eller trosbekännelse. Däremot måste ett sådant angrepp inte grundas direkt på någon av de listade grunderna. Uttalanden som endast indirekt grundar sig på exempelvis trosbekännelse, men som inbegriper förolämpande yttranden om

⁴⁴ Prop. 2001/02:59 s. 15.

⁴⁵ Roos, M. BrB, 16 kap. 8 §, Lexino 2022-07-01 (JUNO).

⁴⁶ 1 kap. 2 § 1 st. BrB.

⁴⁷ Prop. 2001/02:59 s. 15.

⁴⁸ Prop. 2001/02:59 s. 15.

⁴⁹ SOU 2019:27 s. 53–54.

⁵⁰ SOU 2019:27 s. 53.

⁵¹ SOU 2019:27 s. 53–54.

⁵² Prop. 2017/18:59 s. 42.

underordnade egenskaper eller handlingar, omfattas av bestämmelsen.⁵³
Rekvisitet omfattar inte enskilda individer eller grupper av individer, såsom exempelvis familjer.⁵⁴

⁵³ Prop. 2001/02:59 s. 15.

⁵⁴ Prop. 2001/02:59 s. 15–16.

4 *Hate speech* enligt Europadomstolen

Det finns ingen bestämd definition av *hate speech* i EKMR. Försiktigheten i att stadga ett fullständigt förbud mot *hate speech* härrör från att ett sådant skulle möjliggöra missbruk av bestämmelsen.⁵⁵ *Hate speech* har istället vuxit fram i Europadomstolens praxis, som vissa argumenterar är inkonsekvent och av den anledningen kan innebära en alltför stor inskränkning av yttrandefriheten.⁵⁶ I vissa fall finnes dock ledning i Europadomstolens praxis som erbjuder viss tydlighet i gränsdragningen mellan yttrandefrihet och *hate speech*. Det är emellertid tydligt att EKMR inte skyddar yttranden som utgör *hate speech*.⁵⁷

Den mest utförliga definitionen som Europadomstolen hittills erbjudit om *hate speech* uttrycks i fallet *Lilliendahl v. Iceland*. *Hate speech* kan, enligt denna förklaring, delas in i två kategorier. Den första är den allvarligaste formen av *hate speech* som omfattas av art. 17 EKMR. Här erbjuds ingen förklaring av vad som utgör sådana allvarliga former av *hate speech* utöver att de ämnar att gå emot konventionens grundläggande värderingar.⁵⁸ Den andra kategorin *hate speech* utgör mindre allvarliga former av *hate speech* som inte direkt faller utanför ramen för artikel 10, men som staterna anslutna till EKMR inom ramen för sin nationella lagstiftning får förbjuda i enlighet med deras bedömningsmarginal.⁵⁹ Enligt Europadomstolen omfattas inte endast uppmaningar till våld av denna andra kategori, utan även förolämpningar, hån och förtal.⁶⁰ Här etablerade Europadomstolen en låg tröskel där även förolämpningar kan utgöra *hate speech*.⁶¹ Vidare framhöll Europadomstolen att i bedömningen om ett uttalande utgör *hate speech* måste hänsyn tas till dess innehållet samt hur det framförts.⁶² Fallet belyser den vida

⁵⁵ Mchangama, Alkiviadou, *Human Rights Law Review*, s. 1012.

⁵⁶ Mchangama, Alkiviadou, *Human Rights Law Review*, s. 1008.

⁵⁷ Se exempelvis *Gündüz v. Turkey*, para. 40, 41, 51.

⁵⁸ *Lilliendahl v. Iceland*, para. 34.

⁵⁹ *Ibid*, para. 35.

⁶⁰ *Ibid*, para. 36.

⁶¹ Mchangama, Alkiviadou, *Human Rights Law Review*, s. 1017.

⁶² *Lilliendahl v. Iceland*, para. 36.

bedömningsmarginal konventionsstater har i förhållande till den andra kategorin av *hate speech*.⁶³

I fallet *Gündüz v. Turkey* framlade Europadomstolen att tolerans och respekt för alla människor utgör grunden för ett demokratiskt samhälle. Därför är det under vissa omständigheter nödvändigt att sanktionera och förhindra yttranden som sprider, hetsar, främjar, eller rättfärdigar hat baserat på intolerans under förutsättning att restriktionen är proportionerlig i förhållande till det legitima syfte som eftersträvas.⁶⁴ Detta kan ses som ytterligare en pusselbit i definitionen av *hate speech*. Däremot har Europadomstolen inte vidareutvecklat under vilka omständigheter sådana restriktioner får göras.⁶⁵ De legitima syftena inkluderar bland annat att skydda nationell säkerhet, allmän säkerhet, eller att förhindra yttranden som kan framkalla oordning och brottslighet.⁶⁶

4.1 *Hate speech* särskilt riktat mot muslimer

I ett flertal av fallen som angår *hate speech* som yttrats gentemot muslimer eller islam, har dessa yttranden uttalats inom en politisk kontext. I Europadomstolens praxis har högt värde tillmätts yttranden inom ramen för politisk debatt, med hänvisning till att dessa utgör kärnan av ett demokratiskt statsskick.⁶⁷ I fallet *Wingrove v. the United Kingdom* stadgade Europadomstolen att det finns lite utrymme att med hänvisning till art. 10 p. 2 EKMR begränsa politiska yttranden eller liknande frågor av allmänt intresse.⁶⁸

Fallet *Norwood v. the United Kingdom* tyder på att religiöst känsliga frågor ibland prioriteras på bekostnad av yttrandefriheten.⁶⁹ I fallet hade en man efter 9/11 i sitt fönster satt upp en affisch där Twin Towers brann med orden ”Islam

⁶³ Mchangama, Alkiviadou, Human Rights Law Review, s. 1017.

⁶⁴ *Gündüz v. Turkey*, para. 40.

⁶⁵ Mchangama, Alkiviadou, Human Rights Law Review, s. 1016.

⁶⁶ *Stomakhin v. Russia*, para. 87.

⁶⁷ *Lingens v. Austria*, Application no. 9815/82, para. 42.

⁶⁸ Para. 58.

⁶⁹ Mchangama, Alkiviadou, Human Rights Law Review, s. 1030

out of Britain – Protect the British People”. Trots mannens försvar, att kritik mot en religion inte utgör en attack mot dess följare, ansåg Europadomstolen att det utgjorde just det särskilt med hänsyn till kontexten, och anförde att det var oförenligt med konventionens grundläggande värderingar, bland annat tolerans, social fred, och icke-diskriminering.⁷⁰ Därav omfattades yttrandet av art. 17, och skyddades inte av yttrandefriheten.

I fallet *Féret v. Belgium* hade en ledare av nationalistpartiet i Belgien bannlysts från politik i tio år för att ha gjort uttalanden som bland annat ”stop the Islamization of Belgium” och ”Save our people from the risk posed by Islam, the conqueror”. Europadomstolen ansåg att yttrandena inte omfattades av yttrandefriheten, men inte kunde förbjudas inom ramen för art. 17. Istället omfattades de av *hate speech*, eftersom de hade som syfte att väcka misstro eller hat mot utlänningar.⁷¹ Attacker mot människor begångna genom förolämpningar, förlöjligande eller förtal riktade mot specifika befolkningsgrupper eller andra uppmaningar till diskriminering ansåg domstolen vara tillräckligt för att utgöra *hate speech*, särskilt då de undergrävde gruppens värdighet.⁷² Enligt Europadomstolen ligger det väl inom anslutande staters margin of appreciation att förbjuda sådana yttranden med hänsyn till omständigheterna.

Ett liknande fall är fallet *Le Pen v. France*, i vilken franska politikern Le Pen fick en bot på 10 000 Euro för att ha uttryckt sig nedsättande om muslimer, bland annat att ”the day there are no longer 5 million but 25 million Muslims in France, they will be in charge”. Europadomstolen förklarade klagomålet otillåtligt enligt art. 10. Yttrandet ansågs utgöra *hate speech*, eftersom Le Pens kommentarer målade upp den muslimska befolkningen på ett sätt som sannolikt skulle ge upphov till fientlighet och avvisande.⁷³

Europadomstolen har i ett antal mål konstaterat att stater har en vid bedömningsmarginal vid inskränkningar i yttrandefriheten i förhållande till

⁷⁰ *Norwood v. The United Kingdom*, s. 4.

⁷¹ *Féret v. Belgium*, para. 69.

⁷² *Féret v. Belgium*, para. 73.

⁷³ *Le Pen v. France*, sektion A.

skyddet för andra människors religiösa eller moraliska övertygelser.⁷⁴ I Europa finns det ingen delad uppfattning om religionens värde i ett samhälle och inte heller vilka begränsningar av yttrandefriheten till förmån för andras religiösa övertygelser som är acceptabla. Därför kan inte den bedömningsmarginalen tolkas snävt i sådana frågor.⁷⁵ Sammanhanget i vilket ett yttrande görs kan däremot påverka utrymmet för staternas bedömningsmarginal, vilket i sin tur kan ha stor betydelse för om en kränkning av EKMR anses ha ägt rum.⁷⁶

⁷⁴ Se exempelvis *Wingrove v. United Kingdom*, para. 11.

⁷⁵ Se exempelvis *Otto-Preminger-Institut v. Austria*, para. 50.

⁷⁶ SvJT 2006 s. 217.

5 Rättspraxis

5.1 NJA 2005 s. 805: Åke Green-fallet

Åke Green var en pastor som höll en predikan inför åtminstone 50 personer där han genom ett antal uttalanden uttryckt missaktning för homosexuella. Efter predikan spreds dess innehåll i ett referat som publicerades av Ölandsbladet. Bland annat sade pastorn under predikan att ”sexuella abnormiteter är en cancersvulst på hela samhällskroppen” och att legaliseringen av homosexuella partnerskap skulle leda till katastrof som exempelvis AIDS. Tingsrätten dömde Green för hets mot folkgrupp. Hovrätten ogillade åtalet.

HD framförde inledningsvis en presentation av missaktningsrekvisitet i 16 kap. 8 § BrB, och noterade att det fått en vidsträckt tillämpning. Här betonade HD att straffbarheten inte sträcker sig utöver yttranden som utgör en saklig diskussion eller kritik, samt att påståenden som bäst bemöts eller tillrättaläggs i en fri och öppen debatt inte omfattas av det kriminaliserade området.

Därefter konstaterade HD att en prövning av Greens uttalanden inte skulle göras utifrån en textkritisk granskning av de exakta ordalagen, utan utifrån det innehåll som uttalandena ”omedelbart förmedlar”.⁷⁷ En sådan prövning skulle enligt HD ske utifrån två andra utgångspunkter, nämligen hur en som lyssnade på Greens predikan skulle uppfattat den och Greens syfte. HD kom fram till att Greens syfte inte uteslutande kunde sägas vara att uttrycka missaktning för homosexuella, men att han spritt uttalandena medveten om att de skulle uppfattas som kränkande. HD konstaterade följaktligen att det var tydligt att uttalandena inte kunde utgöra del av en saklig och vederhäftig diskussion.

HD gick sedan vidare till frågan om en fällande dom mot Green skulle stå i strid med RF eller EKMR. Beträffande den grundlagsskyddade yttrandefriheten konstaterade HD att det inte var uppenbart att det utgjorde

⁷⁷ NJA 2005 s. 826.

ett hinder i att döma Green. Gällande den i EKMR stadgade yttrandefriheten fann HD att konventionsbestämmelsen hade snävare begränsningsramar. HD framhävde att hetsbestämmelsen rymdes inom ramarna för EKMR, och att den centrala frågan i fallet därför blev om dess tillämpning i fallet skulle innebära ett brott mot Sveriges konventionsåtaganden. För att besvara frågan såg HD till Europadomstolens praxis. Den avgörande diskussionen skedde kring rekvisitet om nödvändighet i ett demokratiskt samhälle i förhållande till Greens predikan, vilket i sin tur krävde en proportionalitetsbedömning av inskränkningen i förhållande till det skyddade intresset. Här noterade HD den bedömningsmarginal som konventionsstaterna åtnjuter.⁷⁸

Som utgångspunkt för sin bedömning konstaterade HD att yttrandefriheten är en nödvändig förutsättning för ett demokratiskt statskick, och omfattar sådant som kränker, chockerar, eller stör staten eller befolkningen.⁷⁹ HD noterade även yttrandefrihetens värde i politiska sammanhang⁸⁰, och påpekade att Europadomstolen framhållit att den som utnyttjar sin yttrandefrihet har en skyldighet att undvika omotiverat kränkande uttalanden som inte bidrar till den allmänna debatten.⁸¹

HD förklarade vidare att vid en bedömning kring nödvändighetsrekvisitet prövar Europadomstolen först om det föreligger ett angeläget samhälleligt behov, därefter om det råder proportionalitet i förhållande till ändamålet, och som sista steg om skälen för inskränkningen är relevanta och tillräckliga.⁸² En samlad bedömning av omständigheterna, bland annat innehållet av och sammanhanget i vilket yttrandet görs, ska ske för att bedöma inskränkningens proportionalitet. HD påpekade även att Europadomstolen framhåvt att det kan vara nödvändigt att sanktionera eller hindra *hate speech* i form av yttranden

⁷⁸ Gündüz v. Turkey, para. 37.

⁷⁹ Handyside v. United Kingdom.

⁸⁰ Murphy v. Ireland, para. 67.

⁸¹ Otto-Preminger-Institut v. Austria.

⁸² The Sunday Times v. The United Kingdom, para. 62.

som sprider, förespråkar, uppmuntrar, eller rättfärdigar hat grundat på intolerans.⁸³

I domens avslutande skede förklarade HD att Greens uttalanden med hänsyn till omständigheterna och Europadomstolens praxis inte utgjorde *hate speech* då de inte ansågs uppmuntra eller rättfärdiga hat mot homosexuella. Någon ytterligare förklaring av *hate speech*-frågan görs inte i fallet. Sammanfattningsvis konstaterade HD att en fällande dom mot Green enligt Europadomstolen sannolikt skulle anses oproportionerlig och därav utgöra en kränkning av Sveriges konventionsåtaganden. HD antog en restriktiv tolkning av missaktningsrekvisitet, frångående rekvisitets innebörd såsom den fastslås i förarbetena, i syfte att uppnå en konventionsenlig tillämpning av bestämmelsen. Åtalet ogillades.

5.2 Linköpings Tingsrätt mål B 1406–21

Den 12 oktober 2023 kom det från Linköpings Tingsrätt en dom i ett fall som rörde en koranbränning. Den tilltalade, Ludvig Ilmander, åtalades för att ha publicerat en video på Youtube och Twitter vari en koran bränns vid sidan av bacon på en grill. Koranen och baconet lämnades utanför entrén till en moské i Linköping. I videon syntes en skylt med texten ”Muhammad var pedofil”, och i bakgrunden spelades musik som starkt förknippas med moskéattacken i Christchurch 2019.

Tingsrätten inledde sin bedömning med en prövning av rekvisiten i bestämmelsen för hets mot folkgrupp. Inledningsvis konstaterades att det utan tvekan rörde sig om ett meddelande som spridits. Gällande folkgruppsrekvisitet framförde Ilmander att meddelandet inte riktades mot muslimer, utan mot Islam som religion. Tingsrätten fann dock mot bakgrund av omständigheterna, bland annat musiken samt placerandet av de brända resterna av koranen, att det var helt uteslutet att adressaten skulle vara islam.

⁸³ Hate speech, se *Gündüz v. Turkey*, para. 40.

I sin diskussion noterade tingsrätten att muslimer var en sådan grupp som avses i rekvisitet.⁸⁴

Därefter gick tingsrätten vidare till att bedöma rekvisitet kring hot och missaktning. Tingsrätten redogjorde för begreppet missaktning genom en presentation av HD:s bedömning kring rekvisitet i fallet NJA 2006 s. 467. HD konstaterade där att alla uttalanden av nedsättande eller förnedrande natur inte omfattas av missaktningsrekvisitet, utan att det för straffbarhet krävs att uttalandet överskrider gränsen för en saklig och vederhäftig diskussion.

I efterföljande avsnitt framförde tingsrätten att ett yttrande ska bedömas med utgångspunkt i budskapet det förmedlar, inte en textkritisk granskning av de exakta ordalagen. I likhet med Green-fallet fastslog tingsrätten samma utgångspunkter för bedömningen: hur en mottagare haft anledning att uppfatta yttrandets innehåll, och den tilltalades syfte. Tingsrätten noterade därefter att bestämmelsen ska tolkas restriktivt eftersom den utgör en begränsning av yttrandefriheten, samt att tolkningen ska göras med hänsyn till RF och EKMR.⁸⁵ Avslutningsvis framhävde tingsrätten ytterligare ett avgörande från HD där det slogs fast att betydelsen av en fri och öppen debatt ska väga tungt vid bedömningen av om ett visst uttalande är straffbart, och att det närmast bör komma i fråga vid särskilt kränkande yttranden som går utöver sfären för det acceptabla inom politisk diskurs.⁸⁶

Därefter redogjorde tingsrätten för yttrandefrihetens reglering och inskränkingsgrunderna i RF samt EKMR. Här betonade tingsrätten ett fall från Europadomstolen, *Norwood v. The United Kingdom*, där Europadomstolen bedömde att meddelandet utgjorde ett uttryck för attack mot alla muslimer i Storbritannien, och att en sådan attack inte kunde skyddas med hänvisning till art. 10 eftersom det stred emot konventionens värden.⁸⁷

⁸⁴ Se RH 2017:14.

⁸⁵ Se NJA 2005 s. 805.

⁸⁶ Se HD:s avgörande den 31 mars 2023 i mål B 2501–22.

⁸⁷ Omständigheterna i fallet redogörs för under avsnittet om ”hate speech”.

Likt slutsatsen i *Norwood* konstaterade tingsrätten att filmens innehåll, sett till omständigheterna, var riktat mot muslimer som grupp och att omständigheterna tillsammans tydligt uttryckte missaktning mot muslimer. Yttrandet skedde enligt tingsrättens bedömning inte i en pågående debatt i en församling där meddelandet kunde bemötas, och gick utöver vad som anses utgöra en saklig och vederhäftig diskussion. Avslutningsvis stadgade tingsrätten att en fällande dom inte stod i strid med RF eller en konventionsenlig tillämpning av bestämmelsen. Ilmander dömdes.

6 Analys

Syftet med denna uppsats är att undersöka om offentliga koranbränningar kan förbjudas inom ramen för hets mot folkgrupp, *hate speech*, eller ett samspel av de två vid en konventionskonform tolkning. Genom uppsatsens studie av rättsfall är det tydligt att EKMR och Europadomstolens praxis utgör en bedömningsgrund för nationella domstolar i frågan om en inskränkning i yttrandefriheten är konventionsenlig. Av i uppsatsen framförd och diskuterad information går att dra vissa slutsatser i förhållande till offentliga koranbränningar.

Av den reglering av yttrandefriheten enligt RF och EKMR som redovisats är en sak tydlig: offentliga koranbränningar kan inte anses skyddas av yttrandefriheten enligt någondera av bestämmelserna. Att HD i fallet Green och Linköpings tingsrätt fann att RF inte utgjorde ett hinder för att döma respektive tilltalade stödjer denna slutsats. Utav de legitima ändamål för en begränsning av yttrandefriheten som stadgas i 2 kap. 23 §, är nationell säkerhet den grund som med störst förmodan gör sig gällande sett till konsekvenserna av offentliga koranbränningar. Den i förarbetena uttryckta önskan att skydda grupper som omfattas av hetsbestämmelsen, bland dem muslimer, har dock ansetts utgöra ett ”särskilt viktigt skäl” enligt RF som grund för begränsning av yttrandefriheten. Europadomstolens stadgande i fallet *Lilliendahl v. Iceland* att även den mildare formen av *hate speech* inte kan skyddas av yttrandefrihetsbestämmelsen tyder på slutsatsen att koranbränningar inte skyddas av EKMR.

I de ovan presenterade rättsfallen synliggörs sättet som *hate speech* och hets mot folkgrupp samspelar i det svenska rättssystemet. I nationella fall rörande hets mot folkgrupp diskuteras Europadomstolens praxis för att bedöma om tolkningen och tillämpningen av hetsbestämmelsen är konventionsenlig. Även begreppet *hate speech* har dykt upp i ett antal fall, som fallet Green. Där finns däremot ingen utförlig diskussion, utöver konstaterandet, kring varför yttrandena i fallet inte utgjorde *hate speech*, eller varför Europadomstolens praxis i förhållande till fallet inte tillät en fällande dom.

Enligt min mening sätter HD tröskeln för *hate speech* i detta fall för högt.⁸⁸ Av Europadomstolens praxis följer att förolämpningar, hån och förtal kan utgöra *hate speech*, samt att konventionsstater inom deras bedömningsmarginal får förbjuda sådana uttalanden. Domstolen har till och med uttryckt att det i fall kan vara nödvändigt att förhindra yttranden som sprider, hetsar, främjar eller rättfärdigar hat baserat på religiös intolerans. Uttrycket att homosexuella är en cancersvulst på samhällskroppen kan enligt min mening inte ses som något annat än ett rättfärdigande av hat mot en grupp som omfattas av det skydd som erbjuds genom kriminaliseringen av *hate speech*.

Det är svårt att med full säkerhet konstatera vilken utav föreskrifterna, *hate speech* eller hetsbestämmelsen, som har ett snävare tillämpningsområde. Att det inte finns någon fastslagen definition av *hate speech*, utan istället flera små pusselbitar i en mångfacetterad praxis, underlättar inte försöket att komma fram till en sådan slutsats. Just i frågor rörande inskränkningar till skydd för individers religiösa övertygelser finns däremot ett tydligare uttryck i Europadomstolens praxis för att stater har en vid bedömningsmarginal vid inskränkningar i yttrandefriheten. Europadomstolen har i sin praxis även fastslagit att förolämpningar eller förlöjligande meddelanden riktade mot muslimer är tillräckligt för att utgöra *hate speech*, särskilt när gruppens värdighet undergrävs. På så vis tyder Europadomstolens praxis på att brottet *hate speech* har ett bredare tillämpningsområde än hets mot folkgrupp just i fråga om offentliga koranbränningar. Det är tydligt att offentliga koranbränningar omfattas av den andra kategorin av *hate speech* som presenterades i *Lilliendahl*-fallet. I följande argumentation kommer Europadomstolens praxis presenteras vid sidan av de svenska hets-rekvisiten i enlighet med hur de samspelar i svensk rätt för att undersöka resultatet av en konventionsenlig tolkning gällande offentliga koranbränningar.

⁸⁸ Efterföljande fall som diskuterar hets mot folkgrupp och inverkan av EKMR och Europadomstolens praxis, som exempelvis NJA 2006 s. 467, lyder denna tröskel som etablerats i fallet.

Att offentliga koranbränningar uppfyller spridningsrekvisitet enligt hetsbestämmelsens mening råder det ingen tvekan om. Det kan även förmodas att gärningsmannens uppsåt täcker spridningen av budskapet, mot bakgrund av den uppmärksamhet och de reaktioner som medföljt tidigare koranbränningar. Det råder inte heller någon tvekan om att det rör sig om ett meddelande i bestämmelsens mening. Därför diskuteras inte dessa rekvisiten ytterligare.

Att muslimer utgör en sådan folkgrupp åtnjuter skydd enligt hetsbestämmelsen råder det ingen tvekan om. En intressant fråga är dock om koranbränningar över huvud taget riktar sig mot muslimer. Man kan föra en argumentation att det utgör kritik mot islam som religion, men enligt Europadomstolens bedömning i fallet Norwood kan även sådant som ordagrant riktar sig mot religionen utgöra en attack mot dess följare. Här kan dock omständigheterna för koranbränningar spela in i bedömningen, vilket tydliggörs i Linköpings tingsrätts dom. Åtskillnad måste göras mellan koranbränningar utanför riksdagen, och att bränna koranen utanför en moské under den officiella bönestunden med anledning av den muslimska högtiden Eid al-Adha. Enligt min mening är det klart att den senare riktas mot muslimer i syfte att uttrycka missaktning och hat. Vad gäller den förstnämnda är det svårare att bedöma.

Utöver dessa finns ett krav på hot eller uttryck för missaktning. Kravet utformas så att ett uttalande måste gå utöver gränsen för det som kan utgöra en saklig kritik av en viss folkgrupp eller en vederhäftig diskussion. I fallet från Linköpings tingsrätt fanns ytterligare omständigheter som med stor sannolikhet bidrog till en fällande dom, bland annat musik från ett terroråd riktat mot muslimer och även att koranen grillades med bacon. Domstolen lade emfas på det faktum att en bränd koran lämnades utanför en moské. Vidare ska meddelandet bedömas med utgångspunkt i det budskap det förmedlar och inte den exakta ordalydelsen, medan en objektiv bedömning av hur meddelandet framstår med grund i hur en mottagare skulle uppfatta innehållet. Sett till den senaste tidens samhällsklimat, med ökad främlingsfientlighet i Sverige, utmynnar en sådan bedömning i slutsatsen att

koranbränningarna uttrycker missaktning. Det torde även vara sättet en åhörare skulle uppfatta en offentlig koranbränning mot bakgrund av reaktionerna koranbränningarna väckt. Särskilt här kan beaktas de koranbränningar som skett under muslimska högtiden Eid Al-Adha, utanför en moské under de troendes bönemöte. Det kan inte annat än anses uttrycka missaktning mot muslimer, och möjliga politiska avsikter undergrävs fullständigt.

Den centrala frågan blir då om inskränkningen i yttrandefriheten är nödvändig i ett demokratiskt samhälle. Gränsdragningen har varierat i nationell praxis, och inte minst när hänsyn togs till Europadomstolens praxis. Enligt Europadomstolen är det ibland nödvändigt att sanktionera yttranden som utgör *hate speech* under förutsättning att restriktionen är proportionerlig i förhållande till det legitima syfte som eftersträvas, exempelvis för att skydda nationell säkerhet vilket gör sig aktuellt i förhållande till offentliga koranbränningar. Här ska vinsterna vägas i förhållande till intrånget som en fällande dom skulle innebära, och det bör noteras att Europadomstolen konstaterat att omotiverat kränkande uttalanden i vissa fall inte bör omfattas av yttrandefriheten. Här ska beaktas konsekvenserna av koranbränningarna såsom de kommit till uttryck hittills i bland annat terrorhotet mot Sverige, attackerna på svenska beskickningar, och en uppvigling av våld så att oskyldiga svenska civila förlorat livet. Det är tydligt att det allmännas intresse av att skydda svenska intressen och civila utomlands väger tyngre än vissas intresse att offentligt bränna en för andra helig bok. Här kan noteras att det inte på något meningsfullt sätt bidrar till den allmänna debatten att bränna en koran utanför en moské under en muslimsk högtid, utan är ett uttryck för grov respektlöshet gentemot muslimer. Huruvida det bidrar till den allmänna debatten att annars offentligt bränna koranen är inte lika klart, men det är sannolikt att det är onödigt kränkande mot muslimer, och att samma meddelande kan framföras utan att man måste bränna en helig bok. Därför anser jag att nödvändighetsrequisitet i fallet är uppfyllt.

Gärningsmannen bakom mordet på de svenska medborgarna i Belgien anförde som motiv hat mot Sverige på grund av koranbränningar. Sveriges

ambassad i Bagdad brändes ner i protest mot att Sverige tillät koranbränningar. Attentatet mot en anställd vid det svenska honorärkonsulatet i Izmir motiverades av viljan till hämnd för att Sverige tillåter koranbränningar. Offentliga koranbränningar kan inte mot denna bakgrund utgöra en så viktig del av den allmänna debatten kring islam i Sverige så att de skyddas av yttrandefriheten. Av Europadomstolens praxis följer att man ska beakta helheten och omständigheterna vid bedömandet av om ett yttrande utgör *hate speech* och därför är nödvändigt att förbjuda. Denna helhet pekar tydligt på att det snarare vore oproportionerligt att tillåta offentliga koranbränningar i Sverige än att förbjuda dem. Vid en konventionsenlig uttolkning av hetsbestämmelsen i förhållande till offentliga koranbränningar är det tydligt att koranbränningar kan utgöra hets mot folkgrupp, och inte skyddas av yttrandefriheten enligt RF eller EKMR.

6.1 Slutsats

I viss mån råder det tvekan kring huruvida offentliga bränningar av heliga böcker kan utgöra hets mot folkgrupp endast sett till 16 kap. 8 § BrB. Argument kan föras både för och emot, särskilt gällande om koranbränningar faktiskt riktas mot muslimer eller islam. Ser man däremot till den mångfacetterade praxis som utvecklats av Europadomstolen står det klart att offentliga koranbränningar kan utgöra *hate speech*. Av svensk rättspraxis framgår att domstolen redan tar hänsyn till Europadomstolens praxis i strävan efter konventionsenliga domar. I fråga om offentliga koranbränningar torde ett sådant genomslag av Europadomstolens praxis och dess samarbete med den nationella hetsbestämmelsen utmynna i en fällande dom. Det ligger väl inom ramen för Sveriges bedömningsmarginal att förbjuda offentliga koranbränningar, och Europadomstolens praxis pekar tydligt åt riktningen att koranbränningar är en onödig manifestation av hat och missaktning som, även om de görs inom ramen för en politisk debatt, går utöver gränsen för en saklig och vederhäftig diskussion. Däremot råder det viss otydlighet gällande vilka omständigheter som måste föreligga för att en koranbränning ska nå över tröskeln till det straffbara området. Enligt Green fallet räcker det att ett yttrande utgör *hate speech* för att en fällande dom ska vara konventionsenlig.

I fallet från Linköpings tingsrätt rörde det sig om grövre omständigheter än som i normalfallet förekommer vid offentliga koranbränningar, bland annat exempelvis skriften att profeten var pedofil och musiken som spelades i bakgrunden. Motstridiga meningar har kommit till uttryck i debatten gällande offentliga koranbränningar. För att få klarhet i frågan krävs det att åtal väcks i högre rätt mot åtminstone en av gärningsmännen som på offentlig plats bränt koranen.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Propositioner:

Prop. 1975/76:209 Om ändring i regeringsformen.

Prop. 1993/94:117 Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor.

Prop. 2001/02:59 Hets mot folkgrupp, m.m.

Prop. 2017/18:59 Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner.

Utredningsbetänkanden:

SOU 1975:75 Medborgerliga fri- och rättigheter.

SOU 2019:27 Rasistiska symboler. Praxisgenomgång och analys.

Kommittédirektiv:

Kommittédirektiv 2023:123, Stärkt skydd för Sveriges säkerhet vid allmänna sammankomster, 18 augusti 2023.

Rättsfall:

NJA 1996 s. 577.

NJA 2005 s. 826.

NJA 2005 s. 805.

NJA 2006 s. 467

NJA 2012 s. 400.

RH 2017:14.

Högsta domstolens avgörande den 31 mars 2023 i mål B 2501–22.

Linköpings tingsrätt mål B 1406-21.

Rättsfall från Europadomstolen:

Féret v. Belgium, application no. 15615/07, 16 July 2009.

Gündüz v. Turkey, application no. 35071/97, 4 December 2003.

Handyside v. The United Kingdom, application no. 5493/72, 7 December 1976.

Le Pen v. France, application no. 18788/09, admissibility decision, 20 April 2010.

Lilliendahl v. Iceland, application no 29297/18, 12 May 2020.

Lingens v. Austria, application no. 9815/82, 8 July 1986.

Murphy v. Ireland, application no. 44179/98, 10 July 2003.

Norwood v. The United Kingdom, application no. 23131/03, admissibility decision, 16 November 2004.

Otto-Preminger-Institut v. Austria, application no. 13470/87, 20 September 1994.

Stomakhin v. Russia, application no. 52273/07, 9 May 2018.

The Sunday Times v. The United Kingdom, application no. 6538/74, 26 April 1979.

Wingrove v. The United Kingdom, application no. 17419/90, 25 November 1996.

Övrigt offentligt tryck:

Resolution adopted by the Human Rights Council on 12 July 2023, 53/1, Countering religious hatred constituting incitement to discrimination, hostility or violence (A/HRC/RES/53/1).

Litteratur

Axberger, Hans-Gunnar, *Yttrandefrihetsgrundlagarna*, 4:e uppl., Stockholm: Nordstedts Juridik AB, 2019.

Bull, Thomas & Sterzel, Fredrik, *Regeringsformen: En kommentar*, 4:e uppl., Lund: Studentlitteratur AB, 2019.

Conradson, Wiweka Warnling & Bernitz, Hedvig, *En orientering i tryckfrihet & yttrandefrihet*, 6:e uppl., Stockholm: Jure Förlag AB, 2019.

Korling, Frederic & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1:a uppl., Lund: Studentlitteratur AB, 2013.

Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 2:a uppl., Lund: Studentlitteratur AB, 2018.

Sandén, Hans-Olof, *Hets mot Folkgrupp*, 1:a uppl., Stockholm: Nordstedts Juridik, 2020.

Strömberg, Håkan & Lundell, Bengt, *Grundlagsskyddad yttrandefrihet*, 15:e uppl., Lund: Studentlitteratur AB, 2013.

Lagkommentarer:

Ehrenkrona, Carl Henrik, Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, art. 10, Karnov (JUNO) (besökt 2023-12-29).

Jermsten, Henrik, Regeringsformen (1974:152), 2 kap. 1 §, Lexino 2023-01-01 (JUNO).

Jermsten, Henrik, Regeringsformen (1974:152), 2 kap. 23 §, Karnov (JUNO) (besökt 2024-01-02).

Roos, Mari-Ann, Brottsbalk (1962:700), 16 kap. 8 §, Lexino 2022-07-01 (JUNO).

Tidskrifter

Jareborg, Nils, "Rättsdogmatik som vetenskap", SvJT 2004 s. 1.

Lambertz, Göran, "Bränna Koranen är hets mot folkgrupp", SvJT 2023 s. 312.

Mchangama, Jacob & Alkiviadou, Natalie, "Hate Speech and the European Court of Human Rights: Whatever Happened to the Right to Offend, Shock, or Disturb?". *Human Rights Law Review*, 12 June 2021, 1008-1042. <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngab015>.

Österdahl, Inger, "Åke Green och missaktande men inte hatiskt tal", SvJT 2006 s. 213.

Övrigt

Christensen, Tove, (8 december 2023), "Danmark förbjuder koranbränningar", SVT Nyheter. <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/danmark-rostar-om-att-forbjuda-koranbranningar--p1m3qg#:~:text=På%20torsdagen%20röstade%20det%20danska,en%20principfråga%20för%20många%20människor>.

Folk och Försvar, (26 oktober 2023), "Koranbränningar – Åtgärder och konsekvenser". <https://folkochoforsvar.se/event/koranbranningar-atgarder-och-konsekvenser/>.